

Farmakologie

- věda o lécích používaných v medicíně
- studium účinku látek na fyziologické procesy
- biochemie s jasným cílem

Léky...co v organismu ovlivňují?

Většina léků působí přes vazbu na proteiny u nichž po vazbě dochází ke změně konformace, nebo naopak zabraňují jejím změnám.

Některé léky interagují s DNA (cytostatika, antivirové preparáty)

Teorie o působení anestetik přes lipidy je stále častěji zpochybňována, byly objeveny proteiny, s kterými některé tyto látky interagují.

Léky které se působí na proteiny

- Enzymy
- Přenašeče, pumpy
- Iontové kanály
- Receptory

Léky které se působí na proteiny

-Enzymy

Příklad: Acetylsalicylová kyselina (aspirin), ibuprofen ...inhibice cyclooxygenasy. Enzym nezbytný pro produkci prostaglandinů

-Přenašeče, pumpy

-Iontové kanály

-Receptory

Léky které se působí na proteiny

-Enzymy

-Přenašeče, pumpy

Transport iontů, neuropřenašečů energeticky závislý

Příklad“ Na/K ATPase na kardyomyocytech je blokována digitalisem

-Iontové kanály

-Receptory

Léky které se působí na proteiny

- Enzymy

- Přenašeče, pumpy

-Iontové kanály

Takové kanály, které nemají charakteristiku receptorů, nejsou regulovány přirozeným ligandem z buňky

Příklad: Blokátory Kalciových kanálů (antiarytmika)

- Receptory

Léky které se působí na proteiny

- Enzymy
- Přenašeče, pumpy
- Iontové kanály

-Receptory

jsou regulovány hormonem, neuropřenašečem nebo jiným působkem

Na buněčném povrchu

- receptory s iontovým kanálem
- receptory s enzymatickou aktivitou
- receptory spřažené s G-proteiny

Léky které se působí na proteiny

- Enzymy
- Přenašeče, pumpy
- Iontové kanály

-Receptory

jsou regulovány hormonem, neuropřenašečem nebo jiným působkem

Na buněčném povrchu

- receptory regulující propustnost iontových kanálů
- receptory s enzymatickou aktivitou
- receptory spřažené s G-proteiny

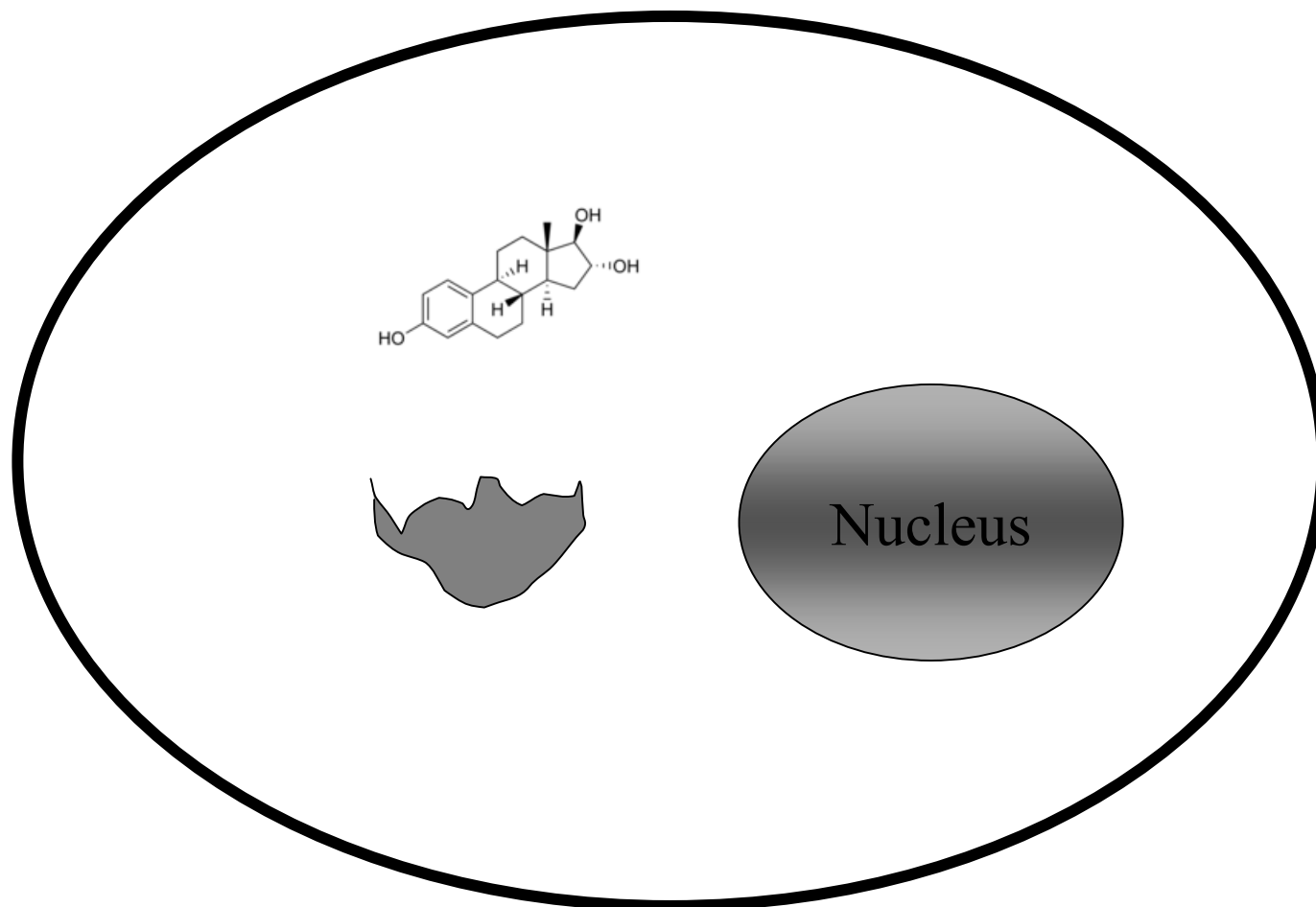
Nitrobuněčné

Steroidní hormony, T3,T4

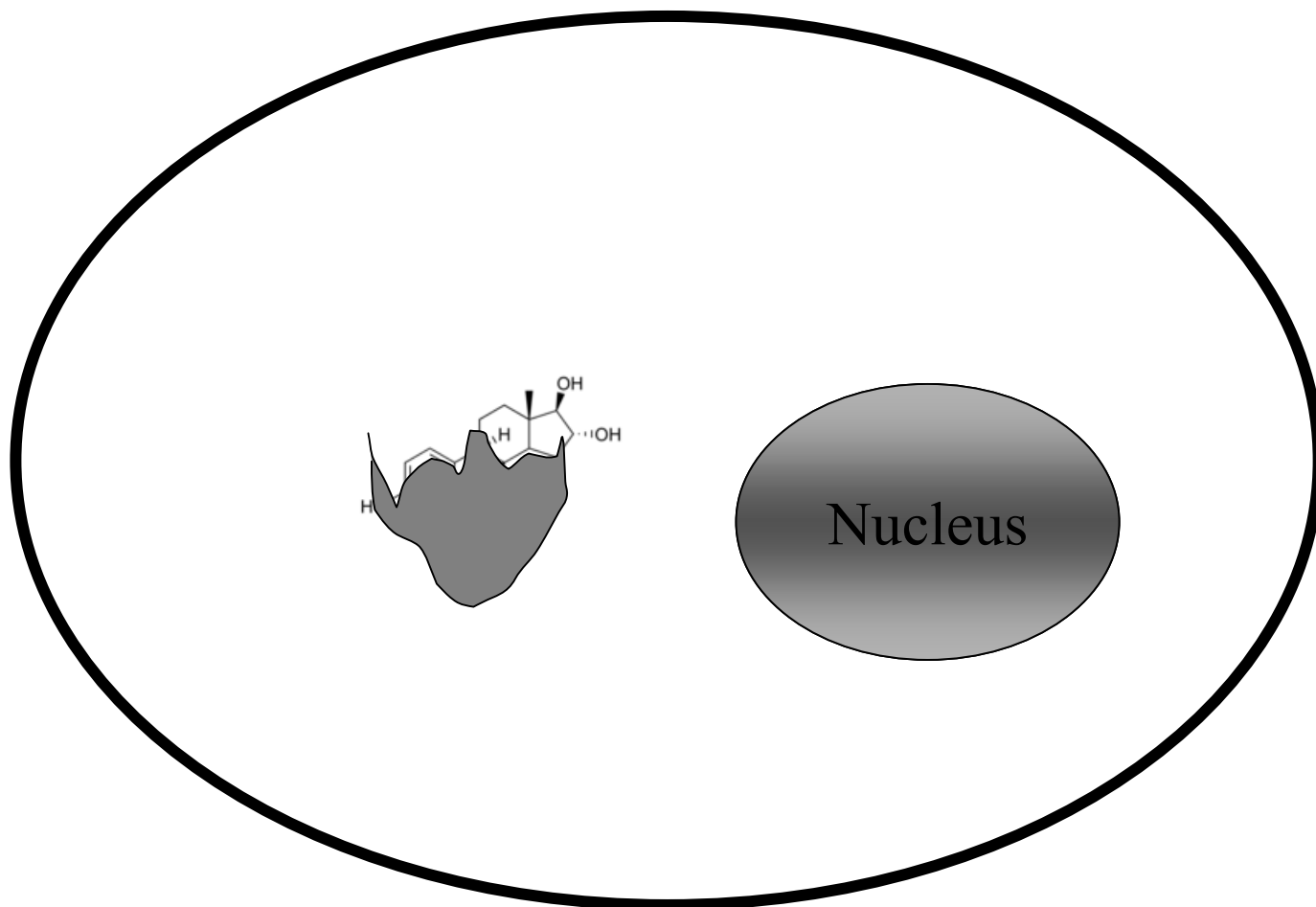
Receptory

Nitrobuněčné

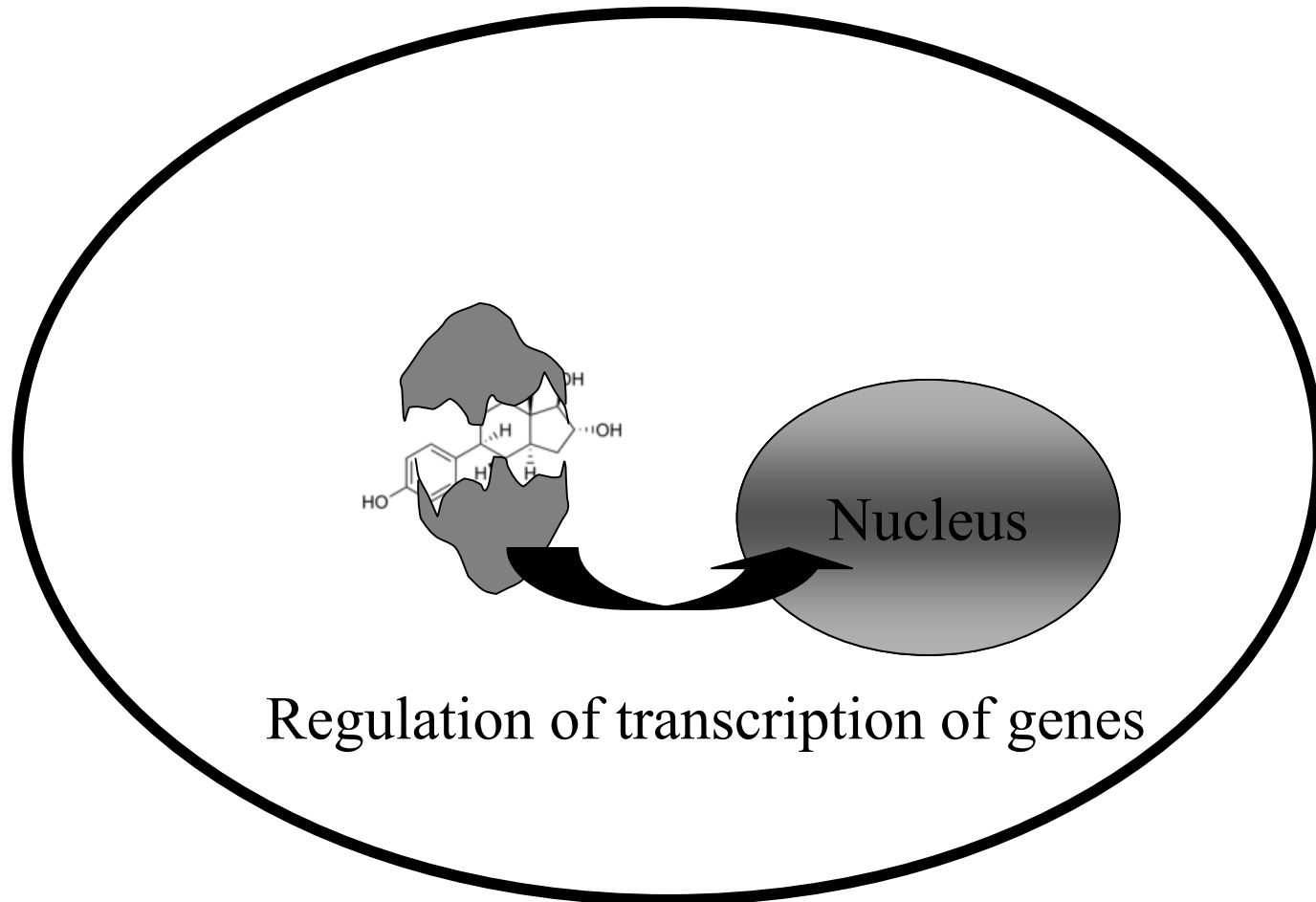
Receptory

Nitrobuněčné

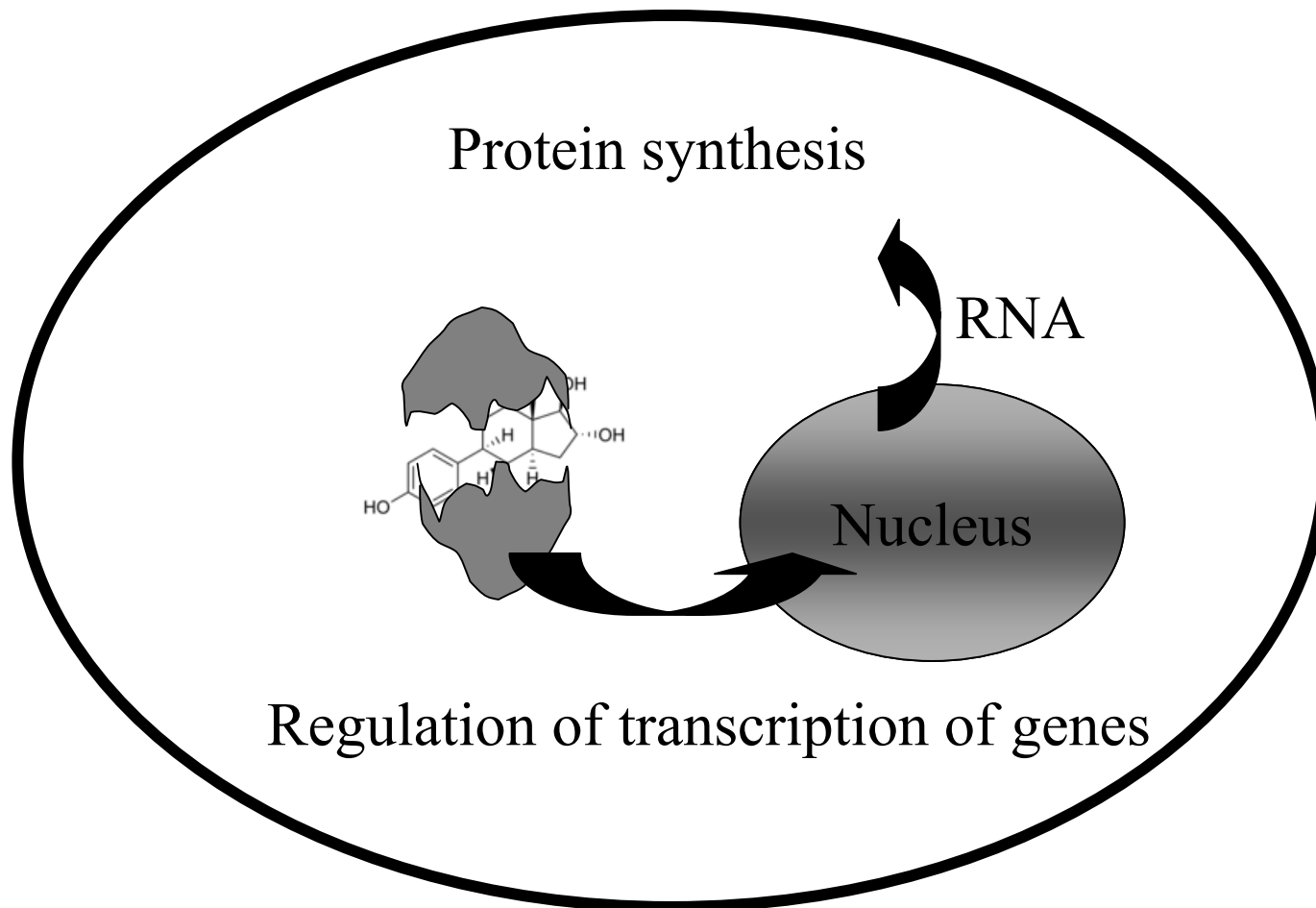

Receptory

Nitrobuněčné

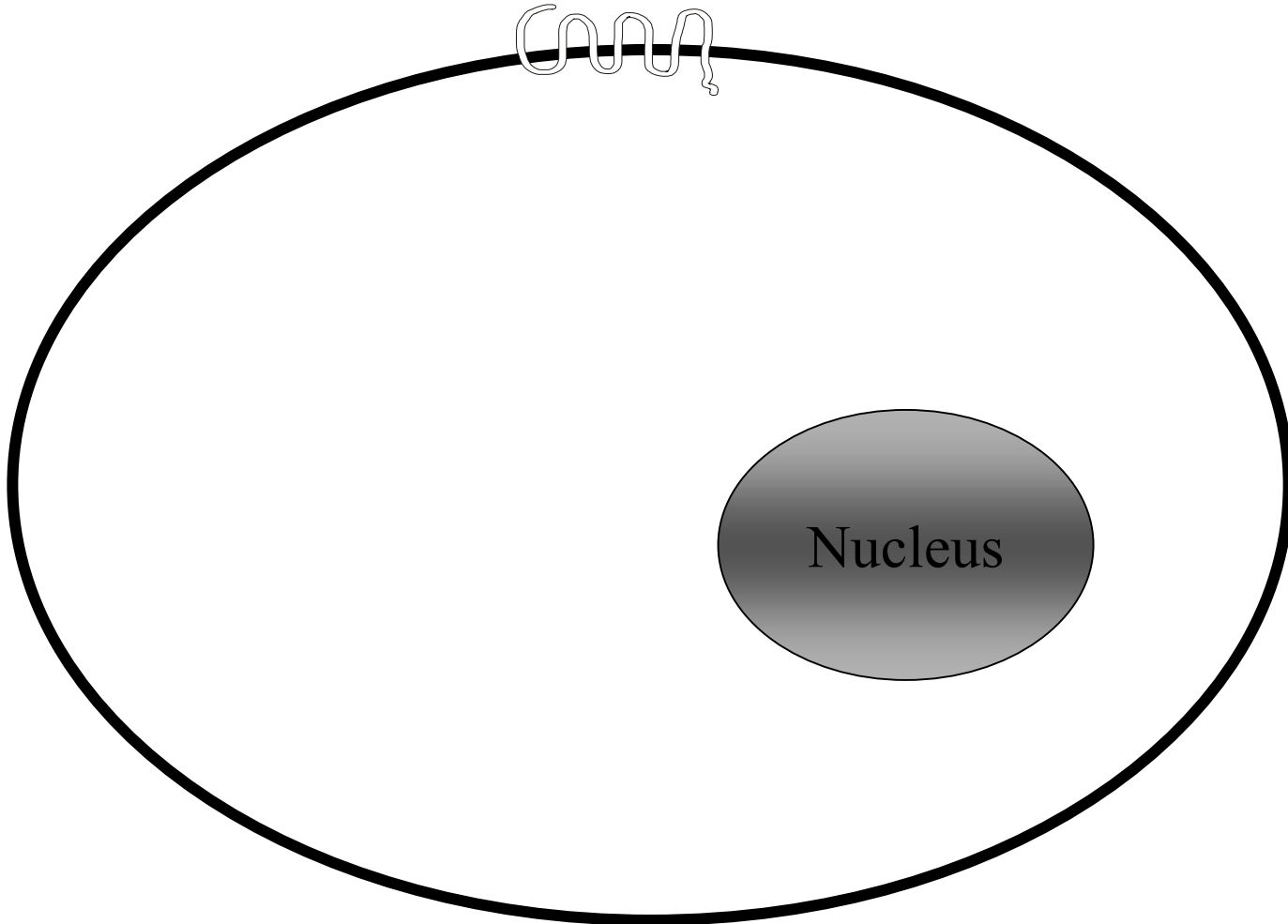

Receptory *Nitrobuněčné*

Receptory

Na povrchu buňky:

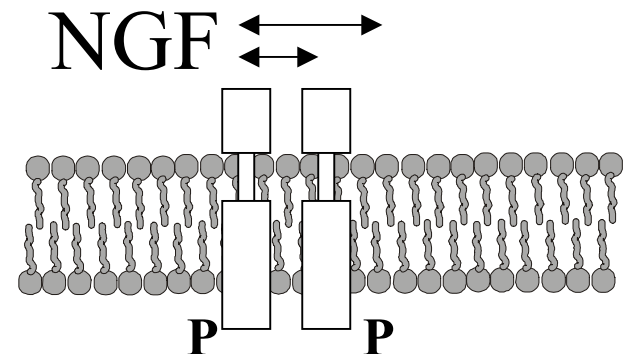
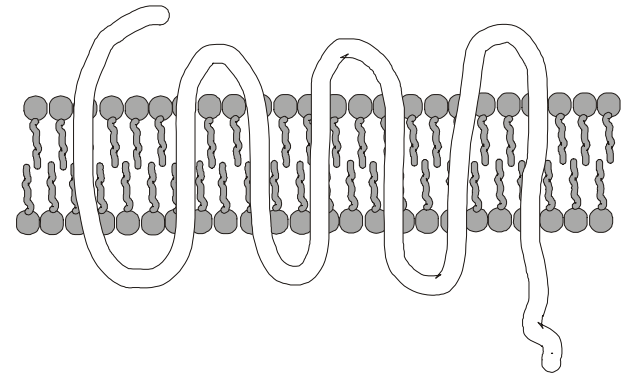
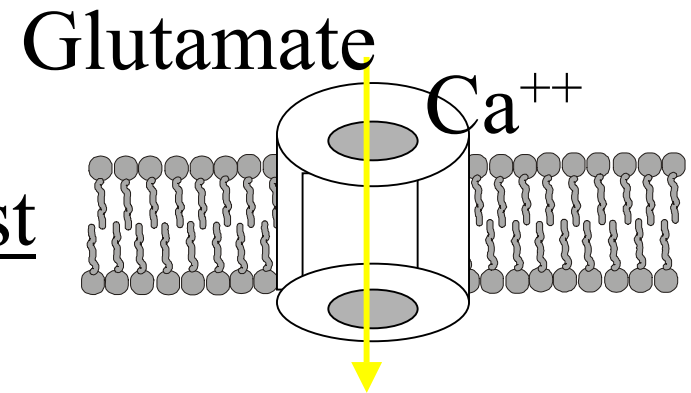
Receptory

Na povrchu buňky:

-receptory regulující propustnost
iontových kanálů

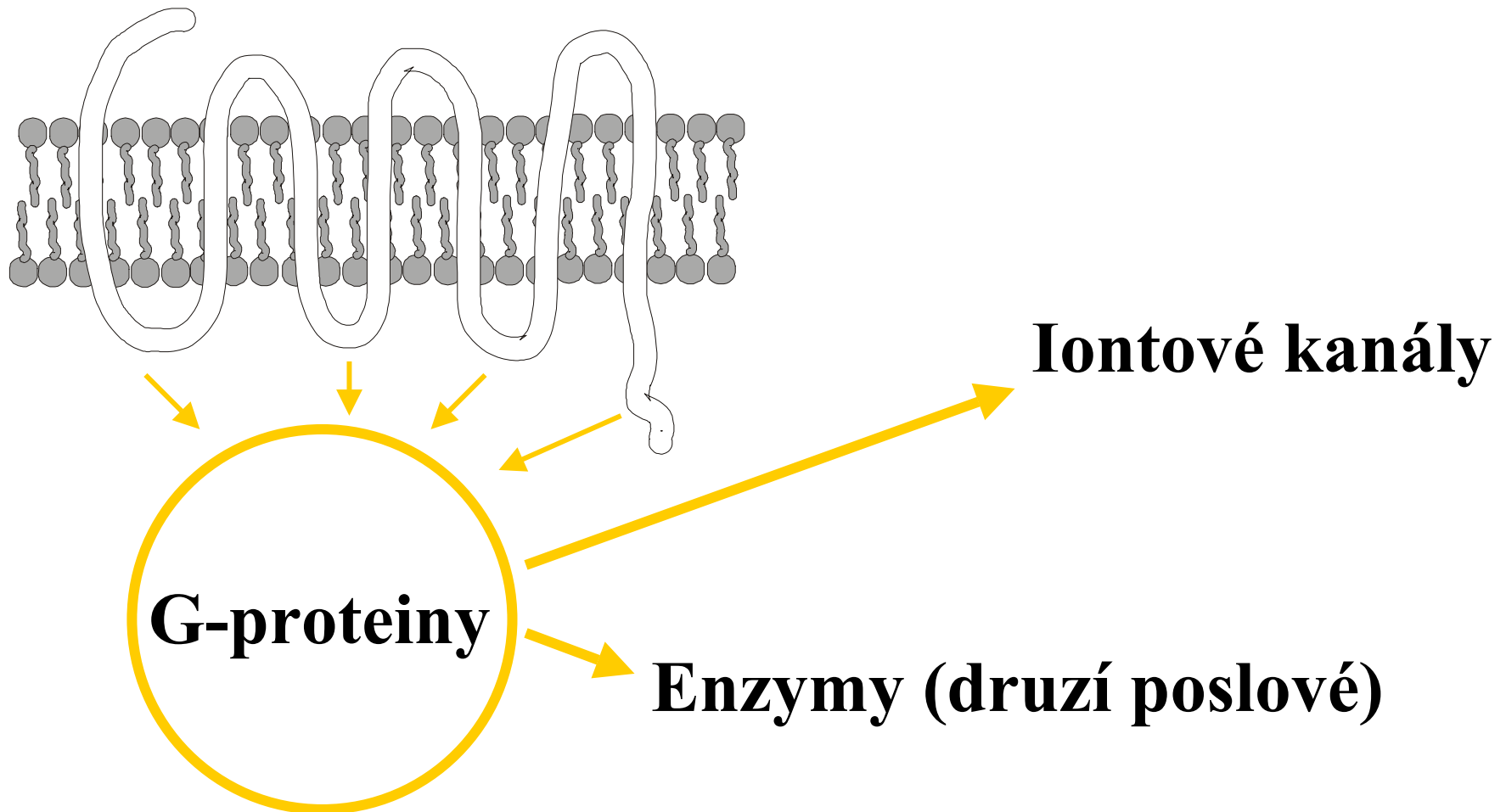
-receptory spřažené s G-
proteiny

-receptory s enzymatickou
aktivitou

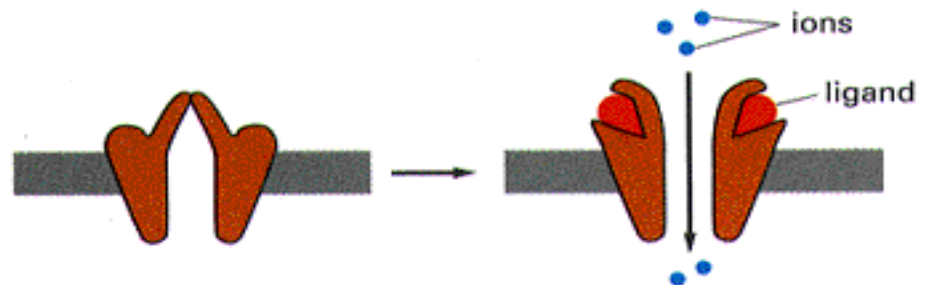

Receptory spřažené s G-proteiny

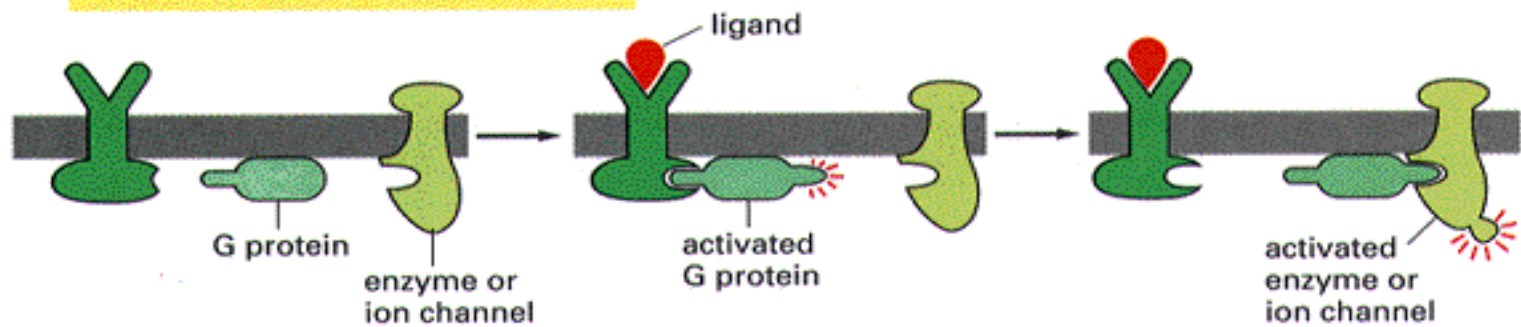
GPCR=G-Protein Coupled Receptors

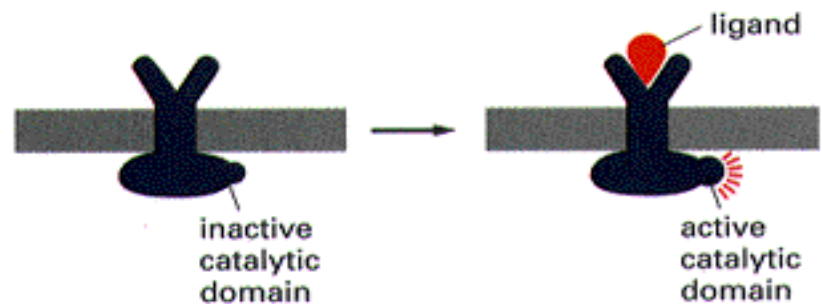
(A) ION-CHANNEL-LINKED RECEPTOR

(B) G-PROTEIN-LINKED RECEPTOR

(C) ENZYME-LINKED RECEPTOR

Receptory musí ROZPOZNAT A PŘEDAT

- Receptory musí **SPECIFICKY** rozpoznat **STRUKTURU** ligandu (hormon, neurotransmitter, lék)
- Receptory jsou **saturovatelné** a mají **definitivní počet vázících míst**
- Receptory musí mít **vysokou afinitu** pro daný ligand
- Po navázání ligandu na receptor musí následovat **bezprostřední chemická reakce**

Receptory musí ROZPOZNAT A PŘEDAT

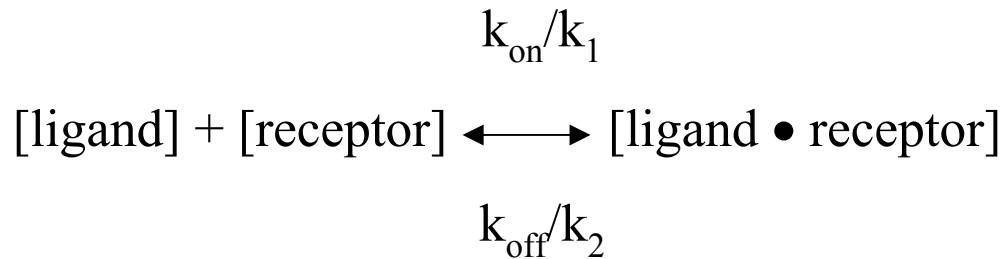
- Receptory musí **SPECIFICKY** rozpoznat **STRUKTURU** ligandu (hormon, neurotransmitter, lék)
- Receptory jsou **saturovatelné** a mají **definitivní počet vázících míst**
- Receptory musí mít **vysokou afinitu** pro daný ligand
- Po navázání ligandu na receptor musí následovat **bezprostřední chemická reakce**
POZOR, neznamená to okamžité vyléčení. Antidepresiva mají klinický nástup **zpožděný o týdny!**

Receptory

Receptor musí mít takovou konformaci, která umožňuje rozpoznání a vazbu ligandu a tato vazba musí být

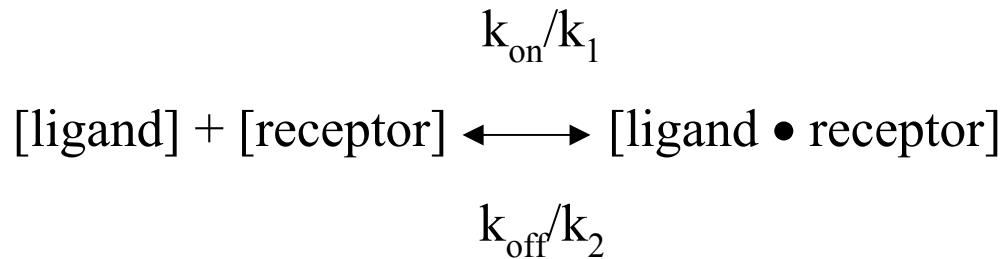
- **Saturovatelná**
- **Reversibilní** – vazba je nekovalentní (vodíkové můstky, van der Waalsovy síly)
- **Stereoselektivní** – receptory rozpoznají optické
- **Specifická vzhledem k ligandu**
- **Tkáňově specifická**

Trocha matematiky...

- k_{on} = počet asociací (vazeb) v čase (**Asociační konstanta**) = $[\text{ligand}]$
- $[\text{receptor}] k_{\text{on}} = \text{M}^{-1} \text{ min}^{-1}$
- k_{off} = počet disociací (rozvolnění) v čase (**Disociační konstanta**) = $[\text{ligand} \bullet \text{receptor}] k_{\text{off}} = \text{min}^{-1}$
- Interakce je **reversibilní**.
- *Formace* $[\text{L}] + [\text{R}]$ nebo rozpad $[\text{LR}]$ závisí pouze na počtu receptorů, koncentraci ligandu a konstantách k_{on} a k_{off} .

Trocha matematiky...

Při dosažení rovnováhy (ekvilibria) se odpovídá poměr asociovaných komplexů poměru disociovaných, takže platí

$$[\text{L}] \bullet [\text{R}] k_{\text{on}} = [\text{LR}] k_{\text{off}}$$

Tento poměr se dá vyjádřit pomocí Klidové dissociační konstanty K_D

$$K_D = k_2/k_1 = \frac{[\text{L}][\text{R}]}{[\text{LR}]}$$

(equilibrium dissociation constant or K_D .)

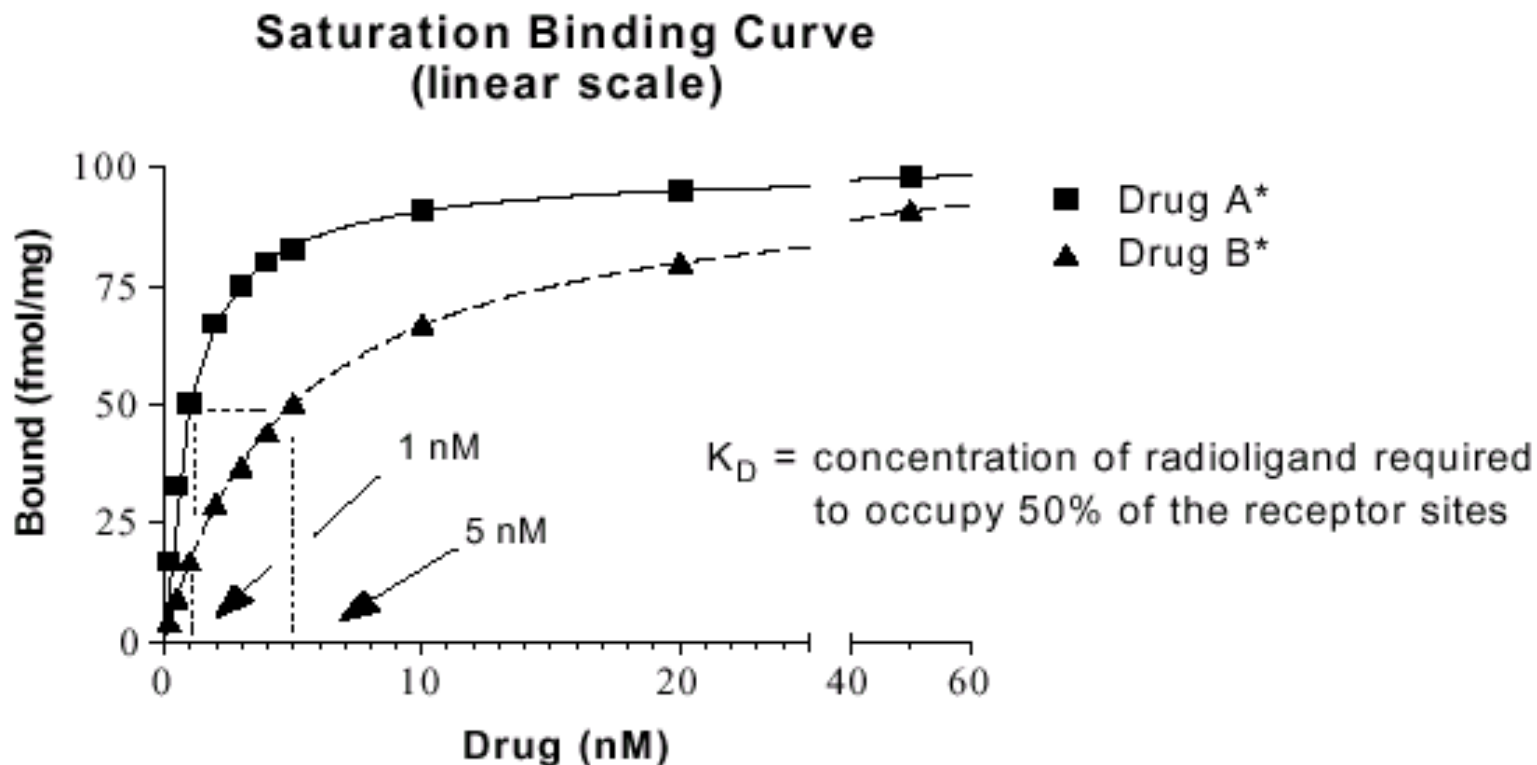
K_D se vyjadřuje v molárních jednotkách (mol/l) a přímo vyjadřuje afinitu léku k receptoru.

V laboratoři...

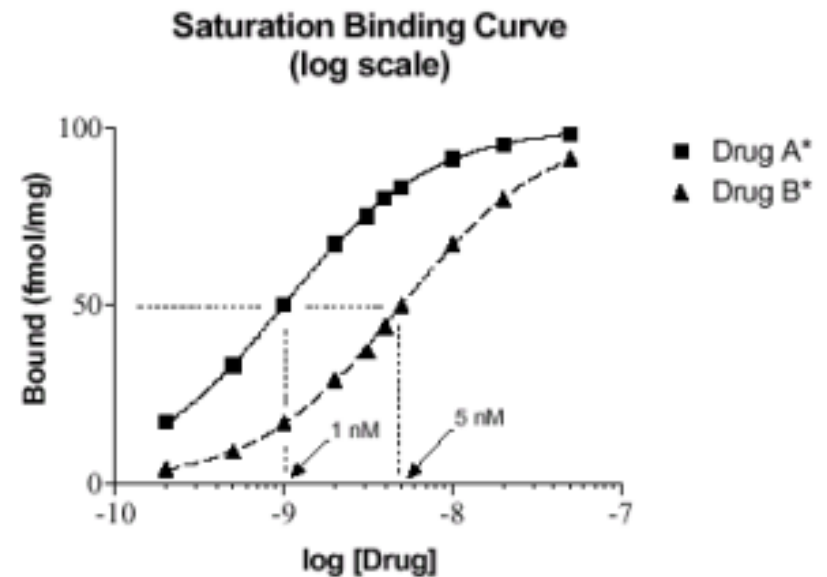
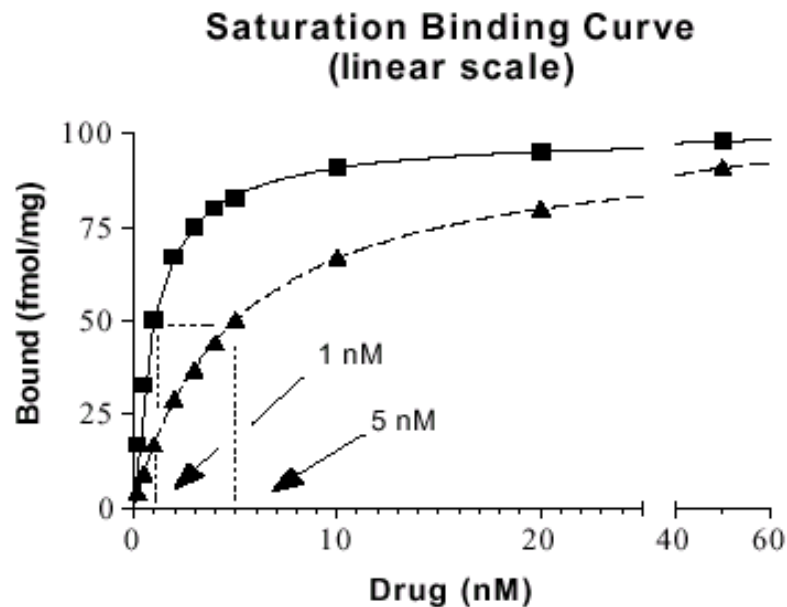
- Methody pro popsání interakce mezi receptory a ligandy:
  - Koncentrační křivka značeného ligandu

V laboratorii... přímá koncentrace značeného ligandu

- Pomocí radioaktivně značených farmak můžeme přímo měřit počet, nebo densitu receptorů v komplexu LR
- Ligand je označen izotopem (^{125}I , ^{35}S or ^3H).
- Saturační křivka popisuje afinitu ligandu k receptoru a poskytuje informaci o selektivitě a densitě receptoru

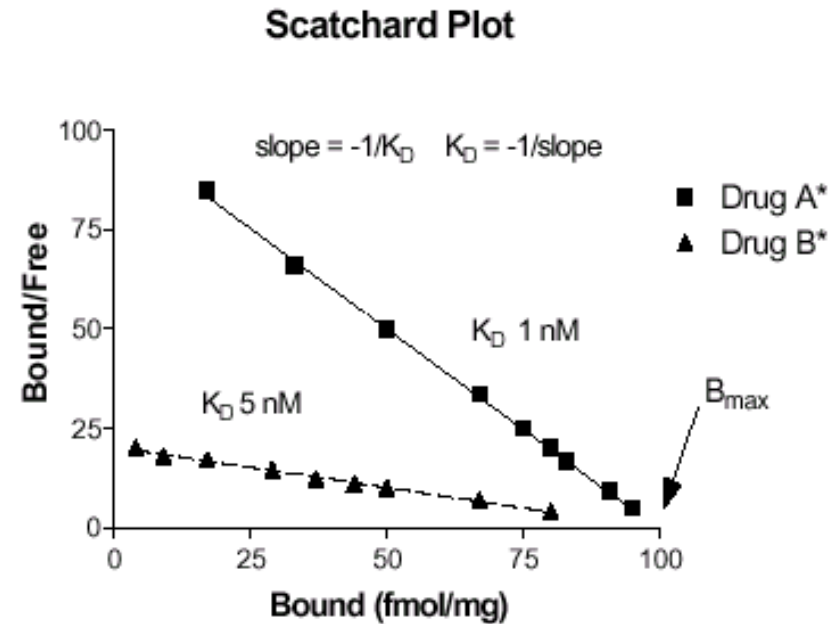
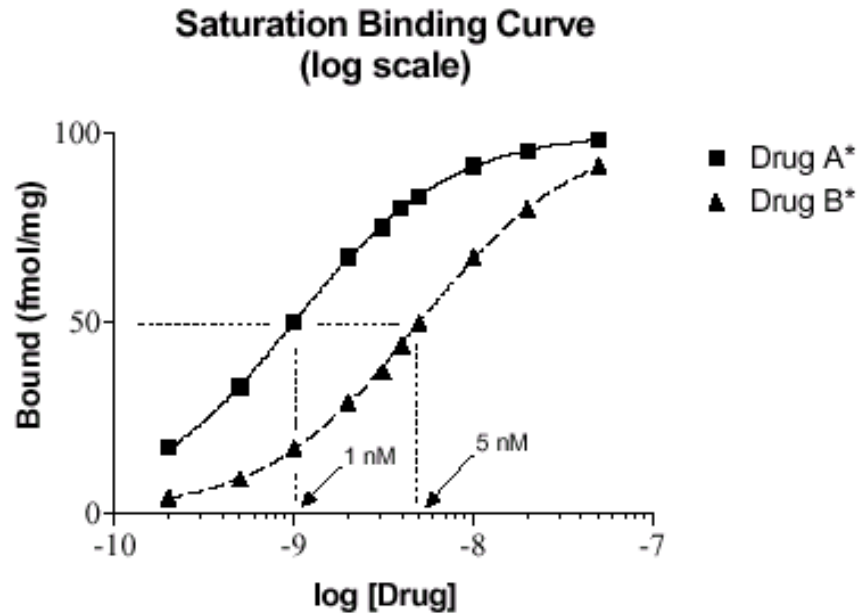
V laboratorii... přímá koncentrace značeného ligandu

- **Množství navázané látky je přímo úměrné**
  - počtu receptorů
  - koncentraci ligandu
  - afinitě ligandu k receptoru

V laboratoři... přímá koncentrace značeného ligandu

$$\text{Bound} = \frac{B_{\max} \times [\text{Radioligand}]}{K_D + [\text{Radioligand}]}$$

- Y-poměr mezi navázaným a volným ligandem (celková navázaná radioaktivita)
- X-navázaná radioaktivita vztažená k množství proteinu (pmol/mg proteinu)

V laboratorii...

- Methody pro popsání interakce mezi receptory a ligandy:
  - Koncentrační křivka značeného ligandu
  - Koncentrační křivka kompetitoru (neznačeného radioaktivně)

V laboratoři...

- Metody pro popsání interakce mezi receptory a ligandy:

- Koncentrační křivka značeného ligandu

- Koncentrační křivka kompetitoru (neznačeného radioaktivně)

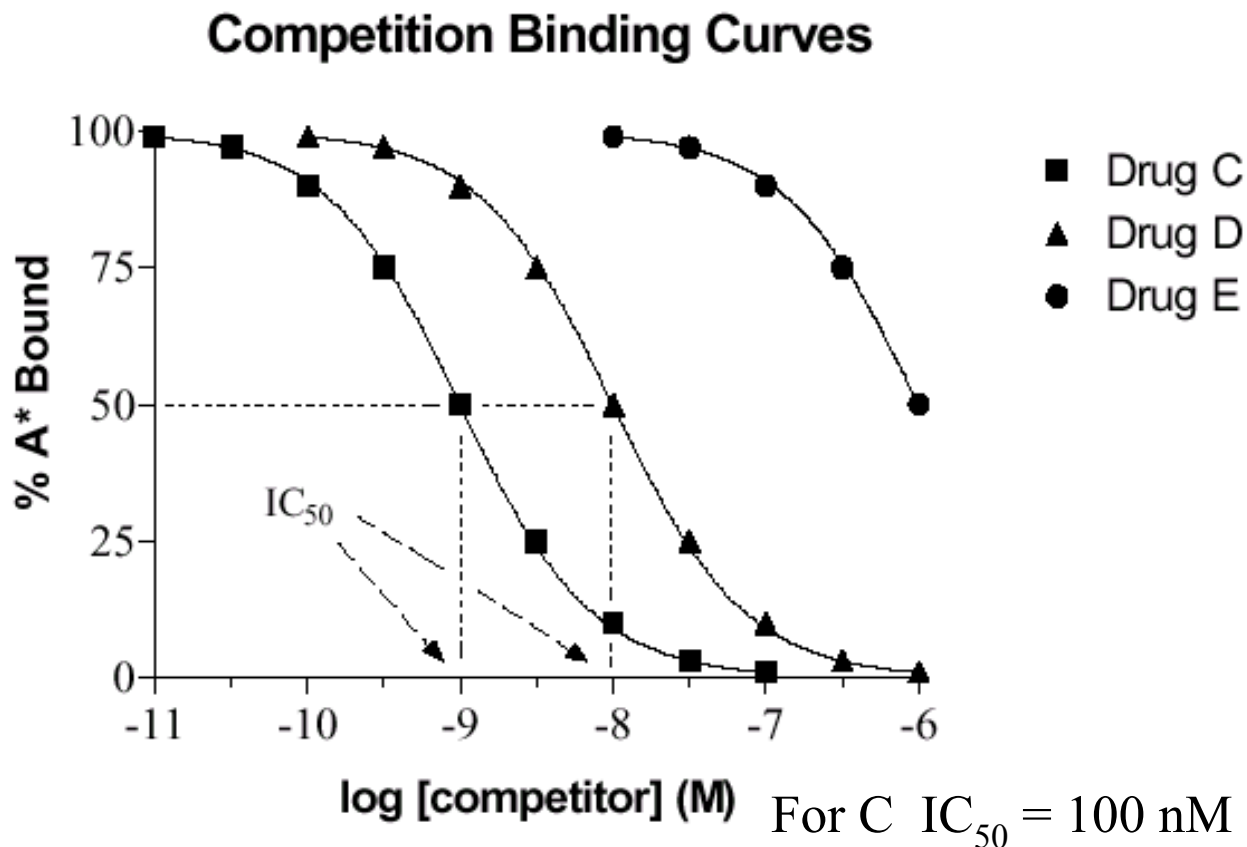
Přítomnost radioaktivně značeného a neznačeného ligandu kteří soutěží o stejné vazebné místo na receptoru má za následek vytěsnění značeného ligandu z reakce. Zvyšující koncentrace neznačeného ligandu pak vyústí v snížení navázané radioaktivity na receptory

V laboratoři...

- Metody pro popsání interakce mezi receptory a ligandy:
  - Koncentrační křivka značeného ligandu
  - Koncentrační křivka kompetitoru (neznačeného radioaktivně)

Koncentrace neznačeného ligandu, při které vyváže 50% radioaktivně značeného ligandu z vazby na receptor se označuje IC_{50}

V laboratoři...

Koncentrace neznačeného ligandu, při které vyváže 50% radioaktivně značeného ligandu z vazby na receptor se označuje IC₅₀

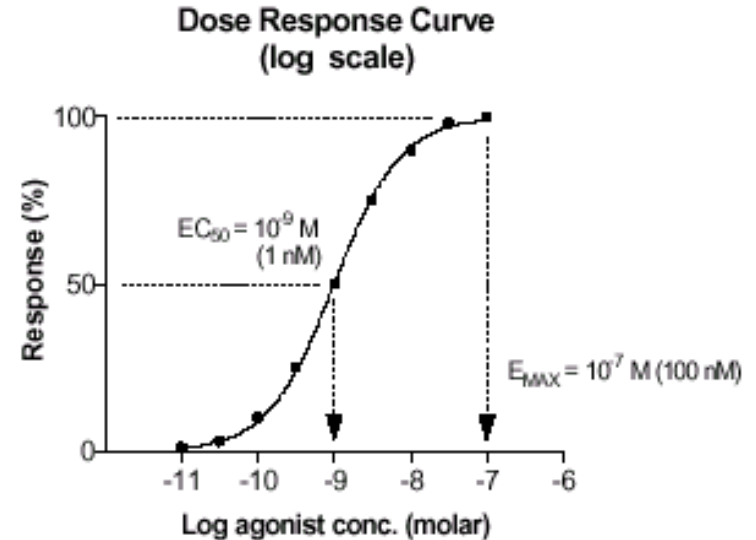
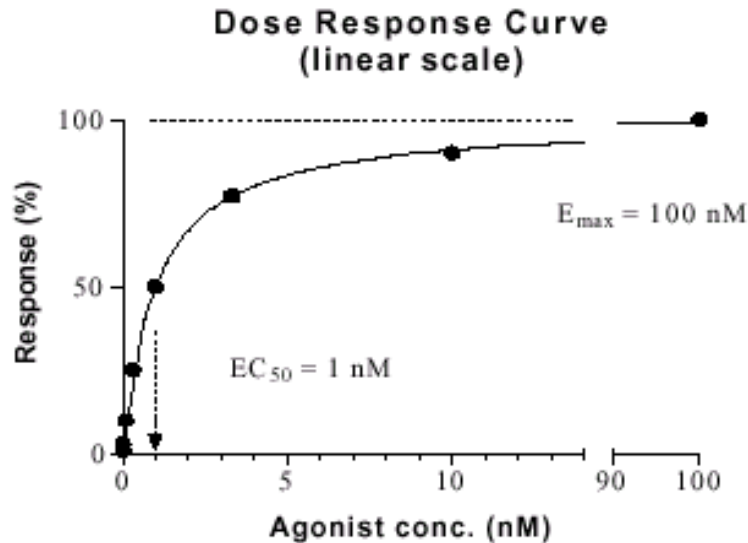
V laboratoři...funkční studie

DOSE-RESPONSE EXPERIMENTS

- Měřením funkční odpovědi na aplikaci léku je možné nepřímo popsat vazebné vlastnosti páru receptor-ligand
- *Funkční odpověď nemusí přímo odpovídat saturaci obsazení receptoru ligandem*

V laboratoři...funkční studie

DOSE-RESPONSE EXPERIMENTS

Co je funkční odpověď?

- tvorba druhých posílů
- hladina nitrobuněčného Ca^{++}
- vodivost kanálu
- fosforylace specifického proteinu

...

Ligandy

Dělení podle dvou hledisek:

Co se po navázání na receptor stane, jaký je jejich účinek

Kde se váží (na kterou část receptoru)

Ligandy

Co se po navázání na receptor stane, jaký je jejich účinek

AGONISTÉ

ANTAGONISTÉ

INVERZNÍ AGONISTÉ

Ligandy

Co se po navázání na receptor stane, jaký je jejich účinek

AGONISTÉ *PLNOHODNOTNÍ (FULL AGONISTS)*

PARCIÁLNÍ (PARTIAL AGONISTS)

ANTAGONISTÉ

INVERZNÍ AGONISTÉ

Ligandy

AGONISTÉ

PLNOHODNOTNÍ (FULL AGONISTS)

PARCIÁLNÍ (PARTIAL AGONISTS)

Plnohodnotný agonista vyvolá maximální odpověď nebo jí blízko

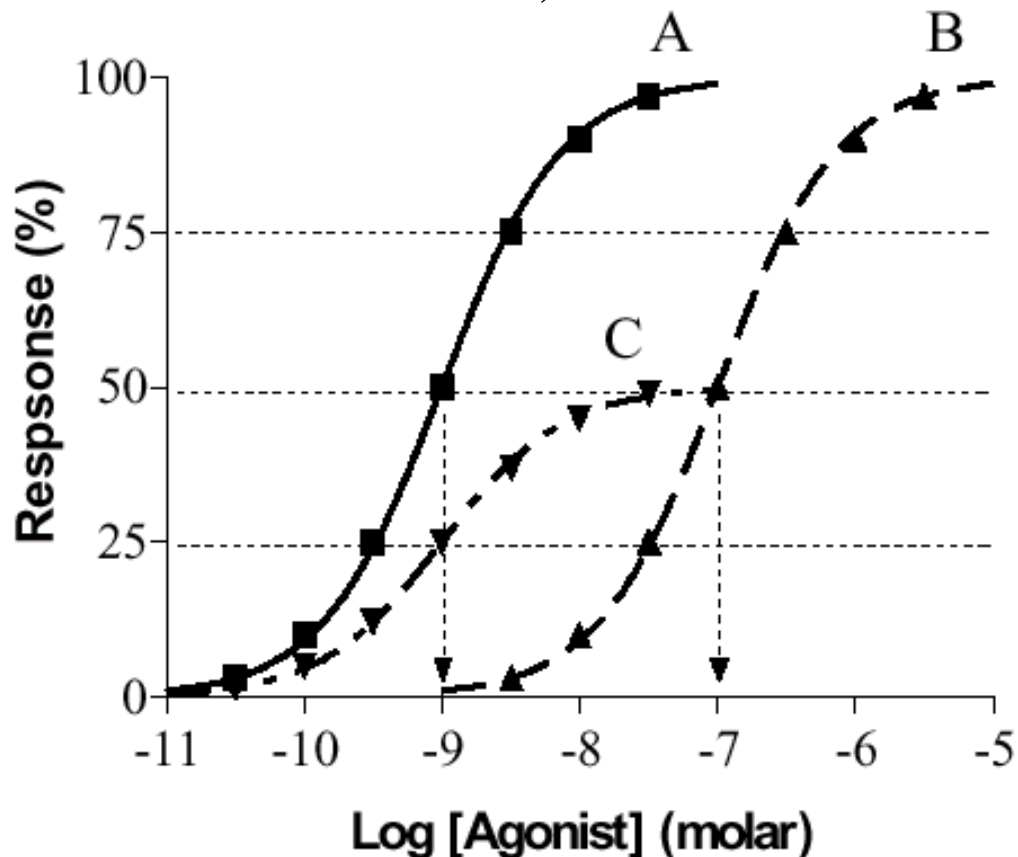
Parciální agonista i v saturované koncentraci vyvolá pouze
částečnou odpověď

Ligandy

AGONISTÉ

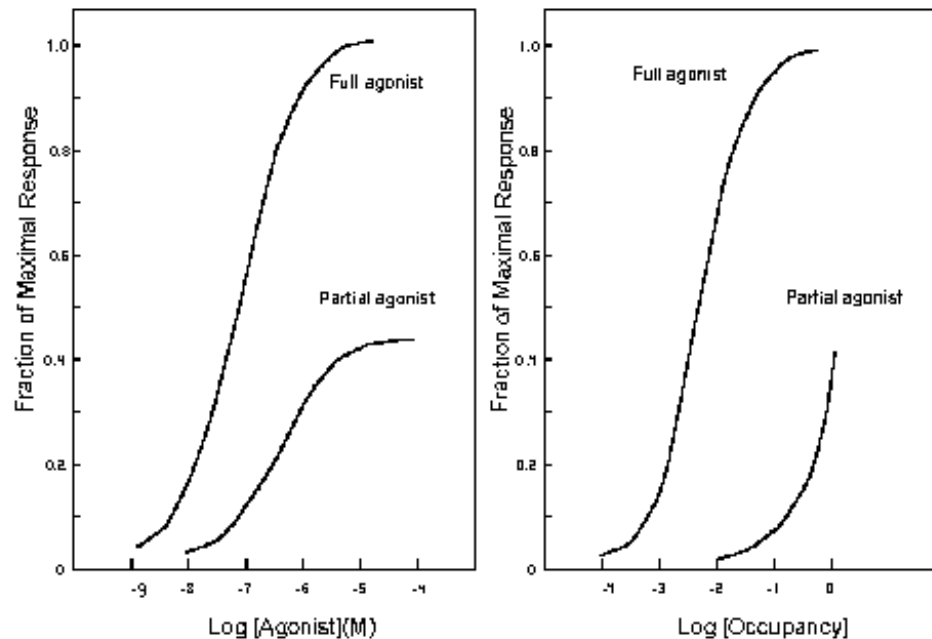
PLNOHODNOTNÍ (FULL AGONISTS)

PARCIÁLNÍ (PARTIAL AGONISTS)

Ligands

AGONISTÉ

•Methadon je ve srovnání s heroinem parciální agonista

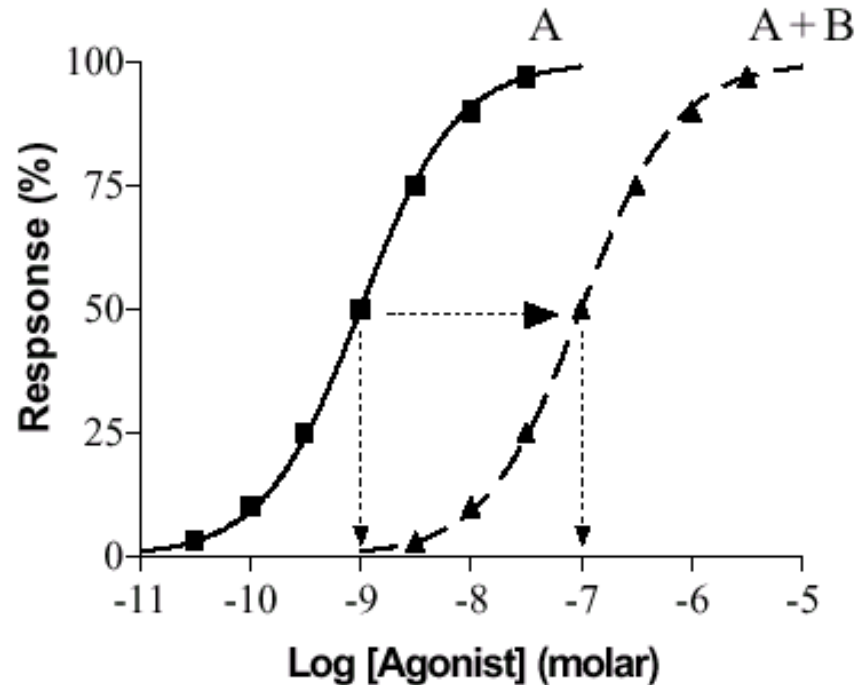
Nahrazení heroinu methadonem vede k minimalizaci účinku heroinu, neboť receptory jsou okupovány methadonem, který však nevyvolá stejně silnou odpověď

Ligands

ANTAGONISTÉ

Jejich vazba na receptor nevyvolá sama o sobě odpověď

Kompetitivní antagonisté blokují účinek agonistů tím, že soutěží o stejné vazebné místo

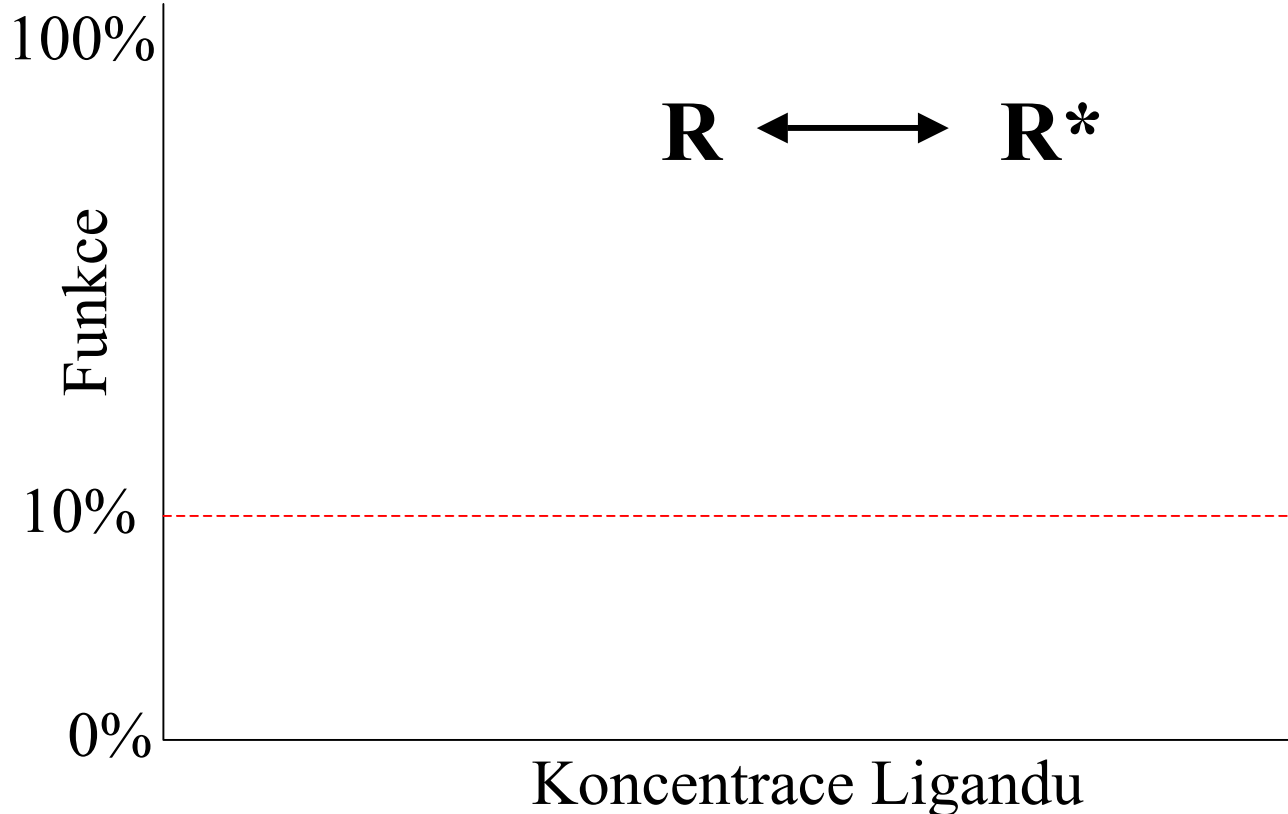
Ligandy

-INVERSNÍ AGONISTÉ

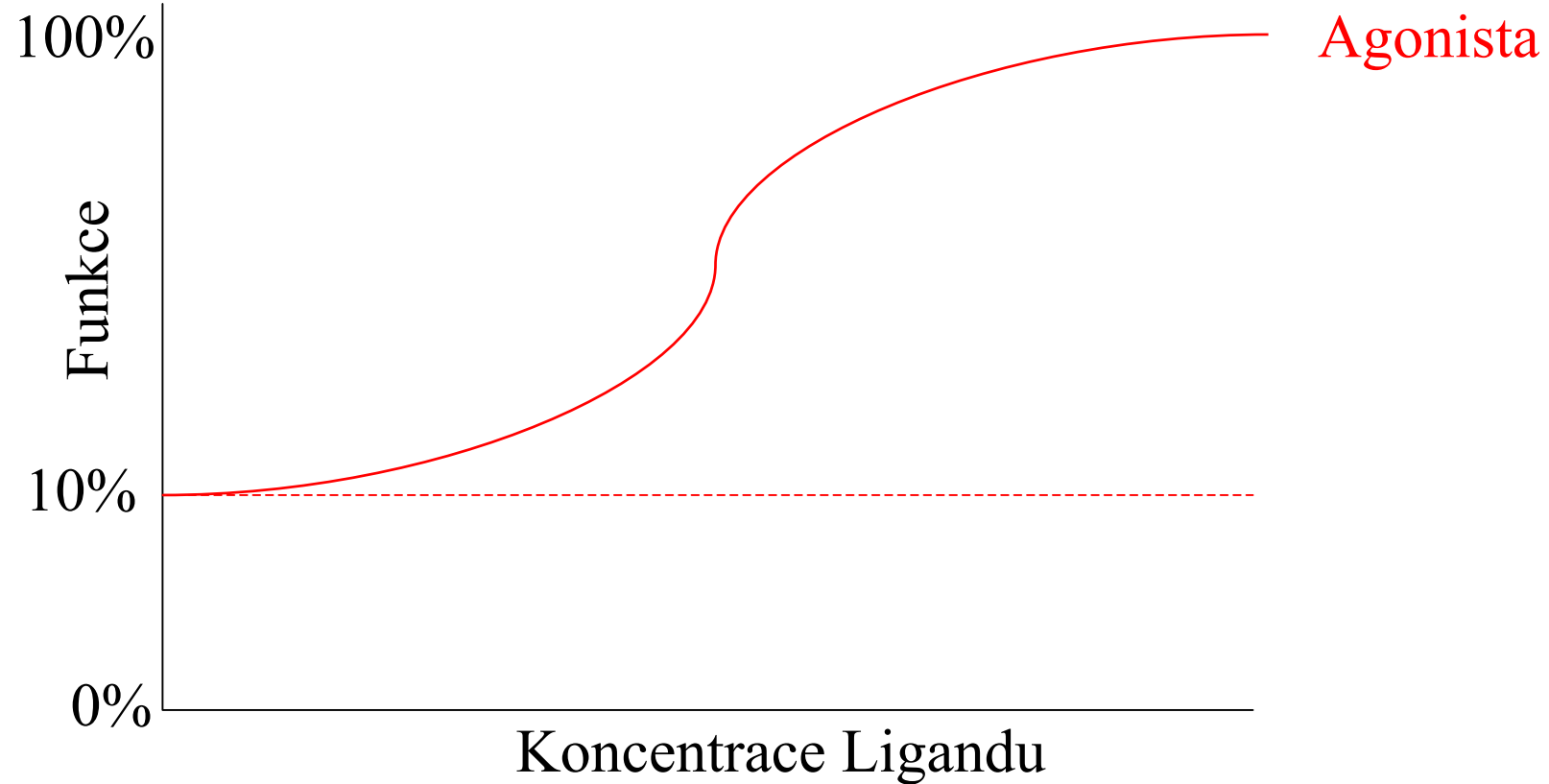
Receptory nejsou auta. Nedají se úplně vypnout.

I bez přítomnosti agonistů je část populace receptorů v aktivním stavu

Tento stav se nazývá klidová aktivita (BASAL ACTIVITY)

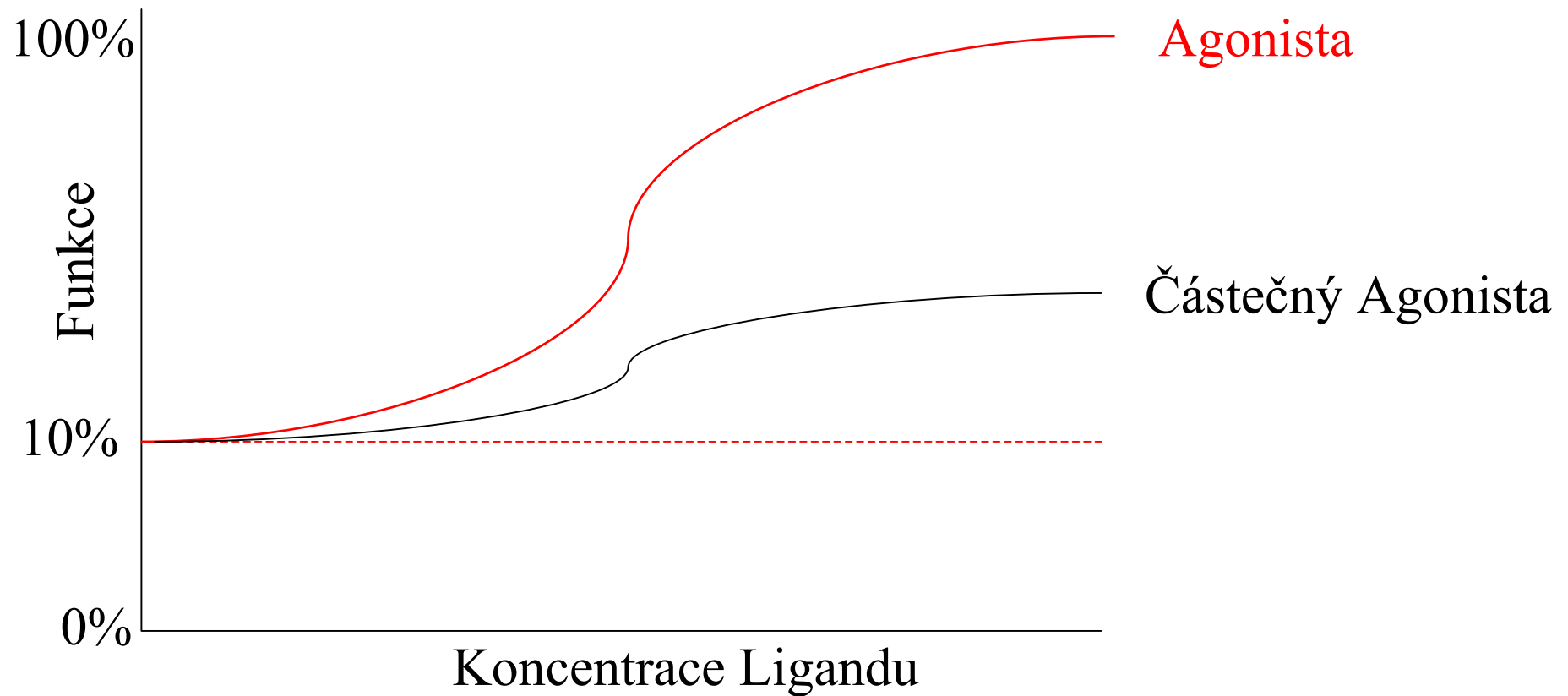

Ligandy

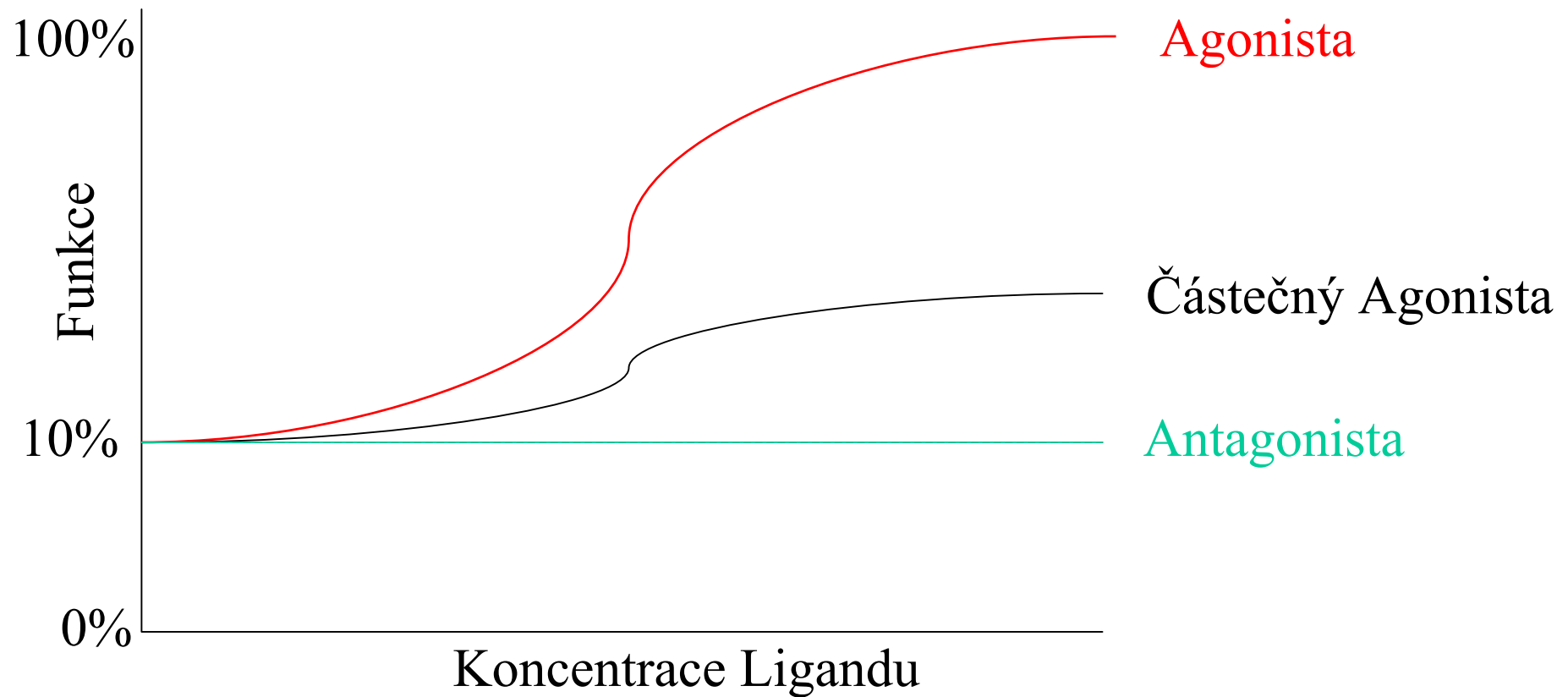

Ligands

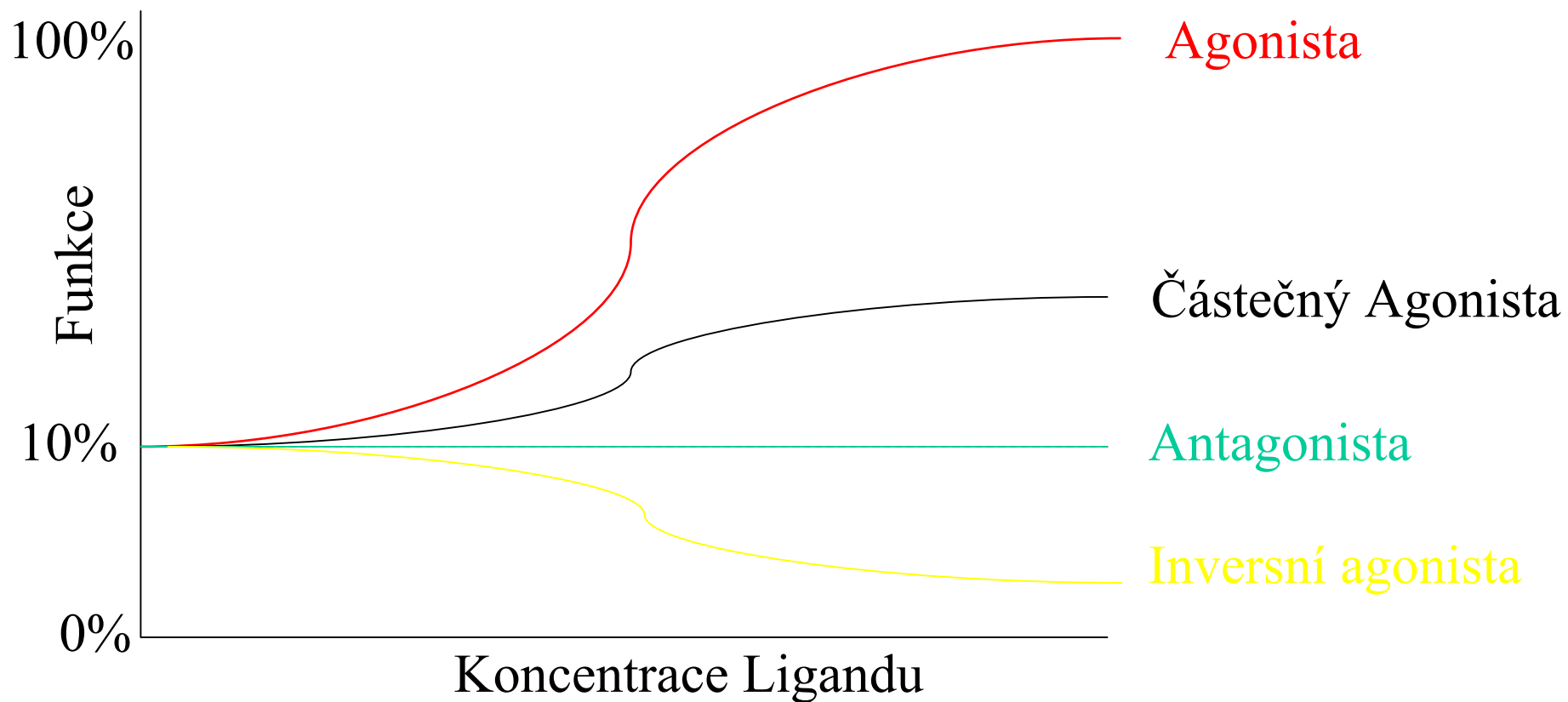
Ligands

Ligandy

-INVERSNÍ AGONISTÉ

snižují bazální aktivitu, ale i aktivitu indukovanou agonisty

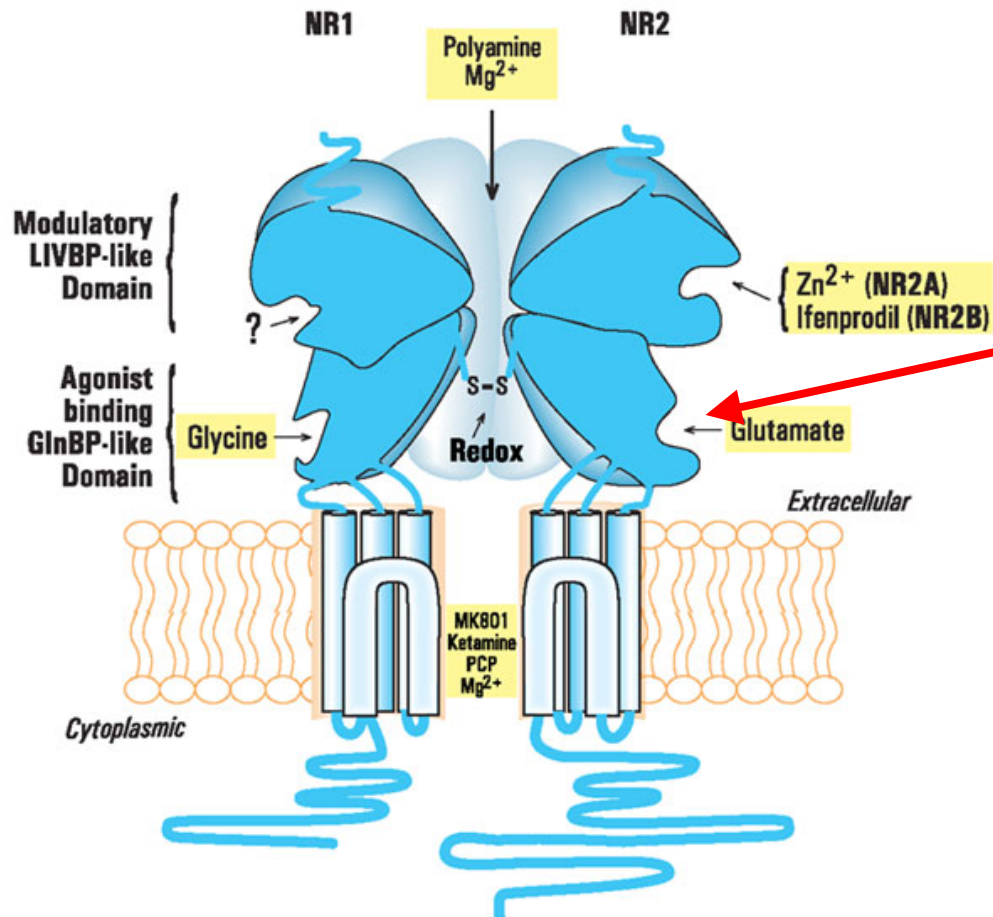
Ligands

DO KTERÉ ČÁSTI RECEPTORU SE VÁŽÍ

KOMPETITIVNÍ

NEKOMPETITIVNÍ , ALLOSTERICKÉ

Ligandy

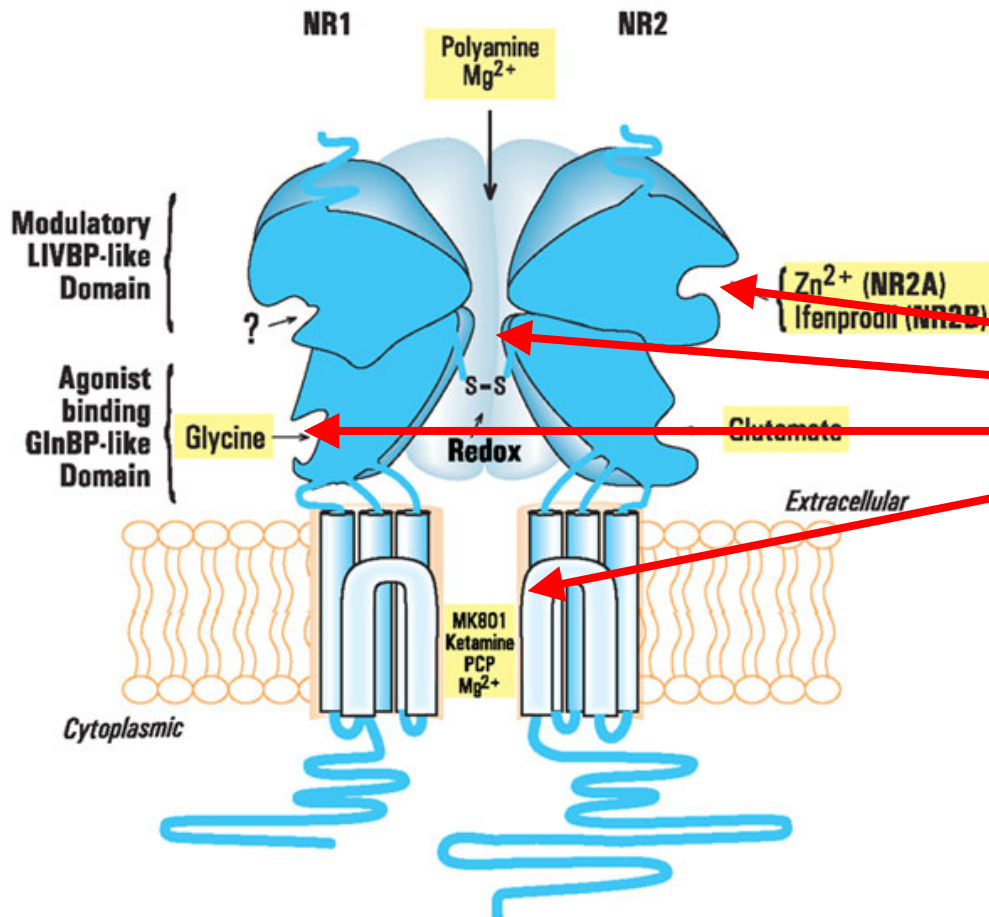
NMDA Receptor

COMPETITIVNÍ
LIGANDY

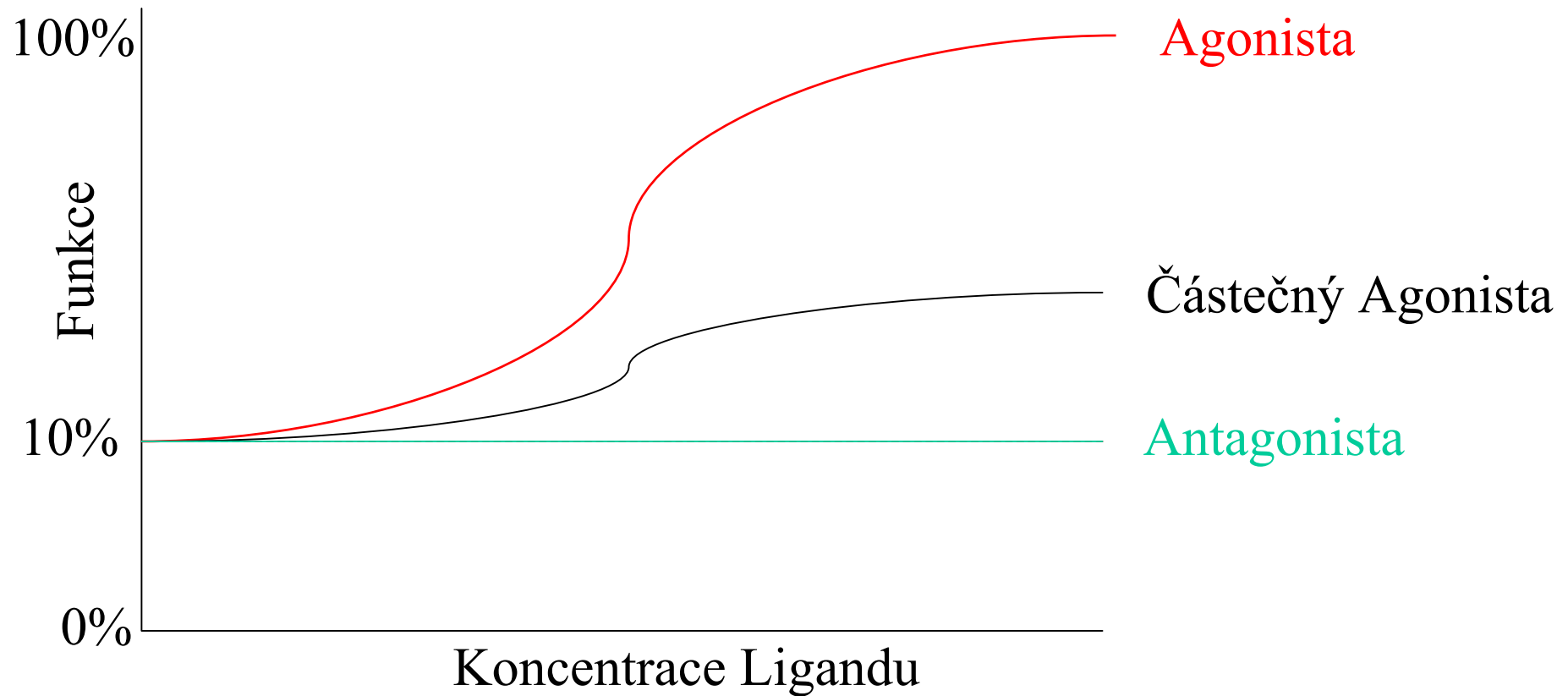
Ligandy

NMDA type of Gutamate Receptor

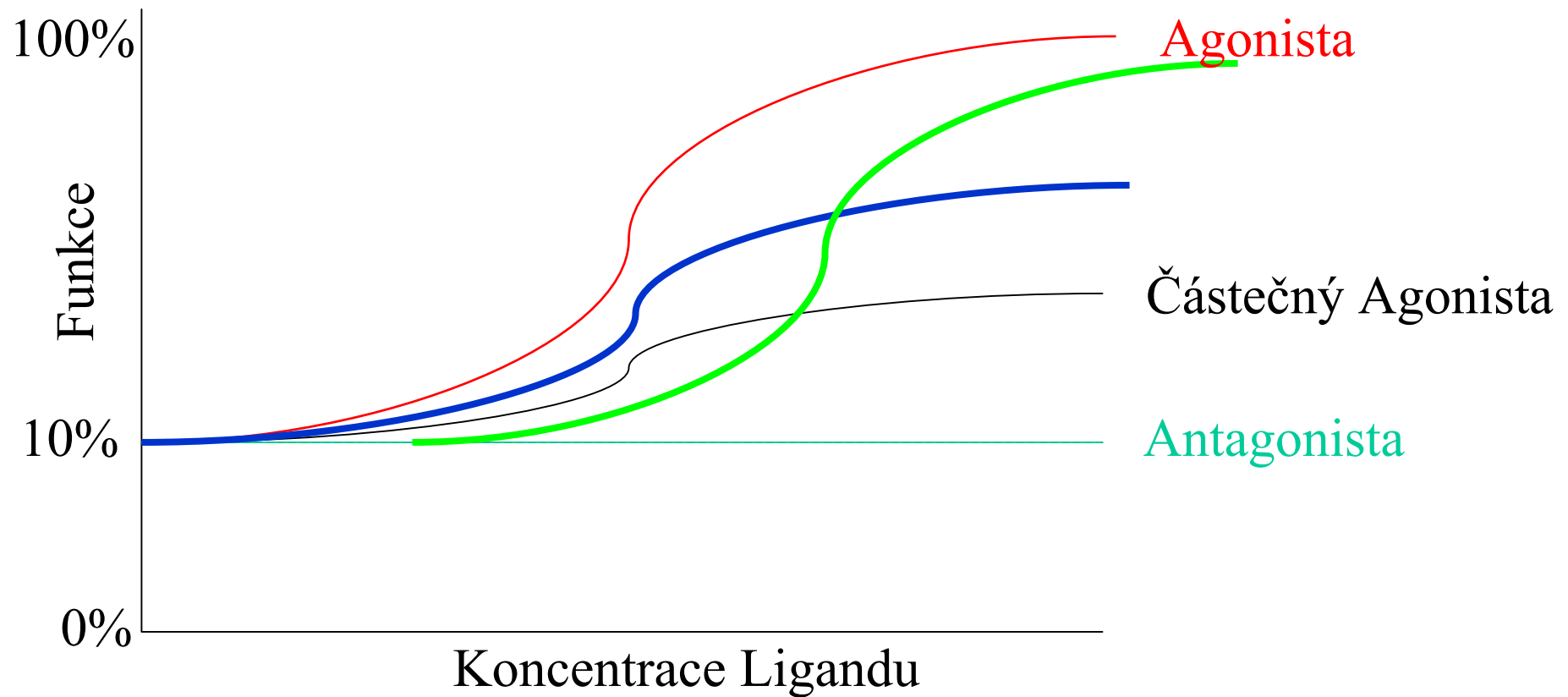
NEKOMPETITIVNÍ (ALLOSTERICÉ) LIGANDY

Ligandy

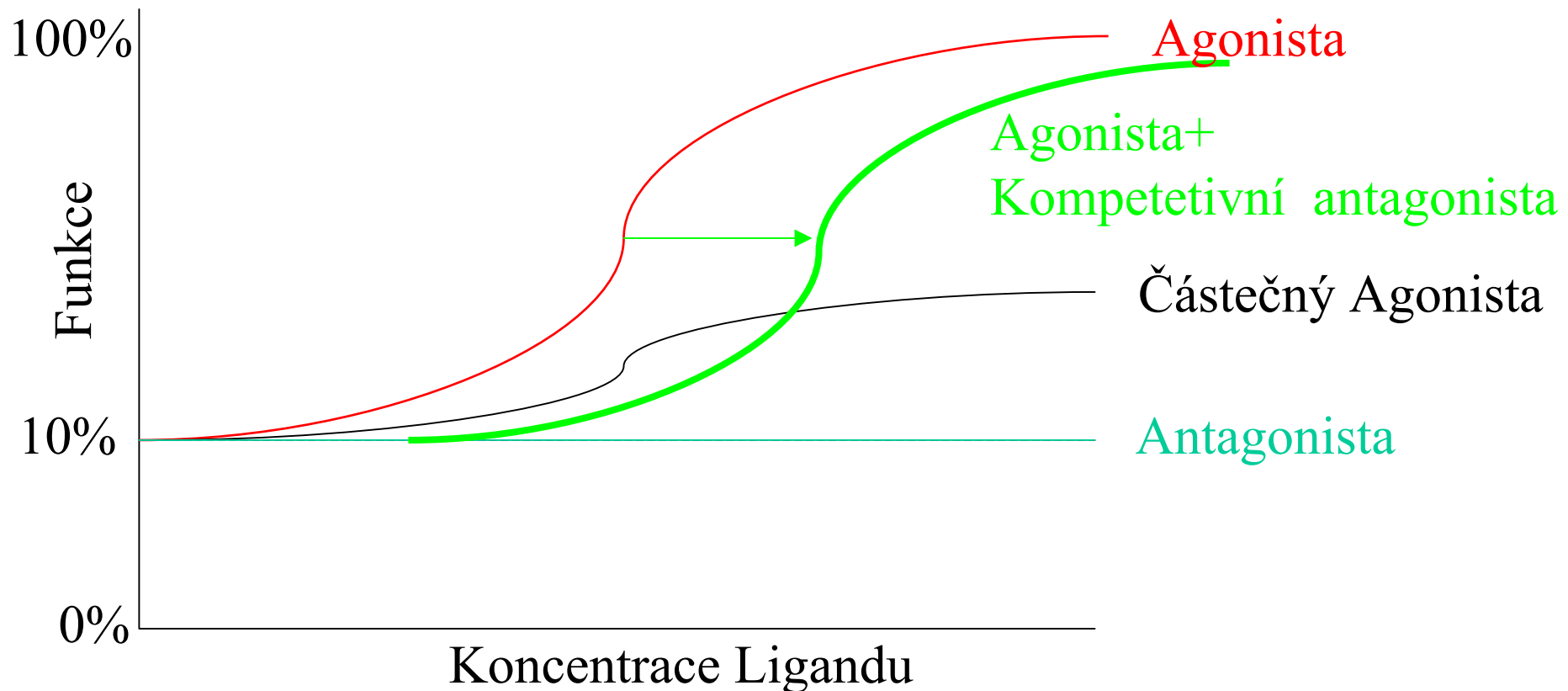
Ligandy

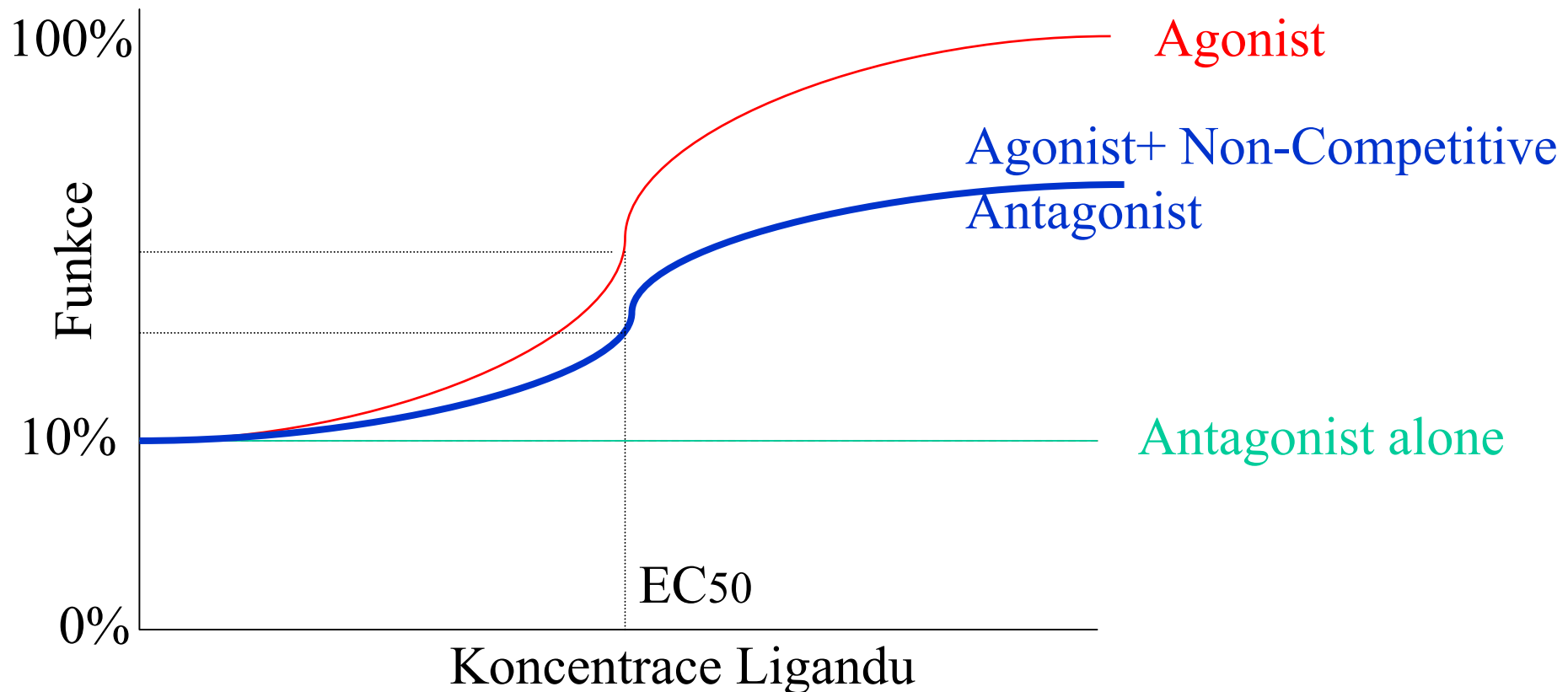
Ligands

V přítomnosti kompetitivního antagonisty se posouvá křivka závislosti funkční odpovědi na koncentraci agonisty doprava (shift to the right)

Ligands

Nekompetitivní antagonistista sníží maximální funkční odpověď agonisty, ale EC_{50} (effective concentration 50% max.) se nemění

Ligandy

Většina ligandů se váže reversibilně.

Někteří antagonisté se mohou vázat irreversibilně.
Výsledkem takové vazby je snížení počtu receptorů.
Buňka musí vytvořit nové proteiny